

ÖLLÖS LÁSZLÓ

A támogatás értelme

LÁSZLÓ ÖLLÖS

The Meaning of Support

Keywords: Hungarians beyond the borders; types of support; political support; advantage of Hungary; assimilating nation-state

DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v28y2026i3.01>

1989 után új tartalmat és formát kaphatott és kapott is Magyarország és a határon túli magyarok viszonyrendszere. Ezt időről időre át kell gondolni, hiszen a kapcsolatok sikerei és kudarcai kapcsán ismét és ismét értékelni kell az állapotát, és persze új elképzeléseket kell kimunkálni. Most is megkezdődött a gondolkodás a kérdésköréről. Ám ehhez mindekelőtt azt a kérdést kell feltennünk, hogy mi is a támogatás értelme? Pontosabban mi minden? Ennek a kérdésnek a megválaszolásával érthetők meg az egyes támogatásformák. Valamint a változások is, amelyeket a támogató – a mindenkori magyar kormány – eszközölt az idők során.

Az elmúlt évtizedekben több elemző tanulmány is megjelent a támogatások jellegéről. A közelmúltban a vitát ismét felmelegítve Bárdi Nándor tett közzé egy fontos írást. Elsősorban ennek a szakcikknak a megállapításaira igyekszik reagálni ez a dolgozat, ám persze mások nézetei is megjelennek benne. Bárdi leszögezi: „A szlovák, ukrán, román politikai életben konszenzus van arról, hogy a magyar igényeket nem alkotmányjogilag, külön intézménnyel kezelik (önkormányzat), hanem az identitás újratermeléshez szükséges feltételeket külön szakterületenként, politikai alkuk révén biztosítják.”¹ Majd hozzáteszi: „Ebben a helyzetben az állandó kormányzati részvétel nélkül is bizonyos tárcákon belül a folyamatos magyar képviselet kiépítése lehet a cél (oktatás, kultúra, közigazgatás). Az önkormányzatiságot a kisebbségi intézményesség is kezdeményezheti: az országos önkormányzati választásokon mandátumhoz jutott polgármesterek és képviselők regionális szövetségeinek megszervezése és ennek keretében a kisebbségi kerekasztalok/ernyő-szervezetek tagjaival egy képviselő-testület megválasztása lehet a cél.”²

1 Bárdi Nándor: Magyar–magyar viszony II. – NER. *Országút*, 2026. június 15. <https://orszagut.com/kozelet/magyarmagyar-viszony-ii-uj-kezdet-9654>

2 Uo.

Az első megállapítás eleje helyes. Ám a folytatása már nem. Abban nincs egyetértés Szlovákiában és alighanem a másik két említett országban sem, hogy az „...identitás újratermeléshez szükséges feltételeket külön szakterületenként, politikai alkuk révén biztosítják.”³ Éppen, hogy nem biztosítják. Akkor sem, ha a magyarok pártja kormányzati tényező.

A második megállapításával nyilvánvalóan egyet lehetne érteni, ám fontos volna a cél elérésének előfeltételeit is kifejteni. Hiszen éppen ezt nem sikerült megvalósítani 1989 óta.⁴ A mi álláspontunk negyed évszázaddal 1989 után az, hogy a szomszédok nemzetfelfogásának megváltozása nélkül nem lehetséges a legfontosabb célok elérése. Tehát nem válhat hivatalos nyelvvé a magyar, nem alakíthatók meg azok az önkormányzati intézmények, amelyek az állam részeként az adott magyar kisebbség életének kulcsfontosságú kérdéseiben döntő hatáskört kapnának. Az alkotmány pedig végképp nem változtatható meg. De még azok a konszociális intézmények sem születhetnek meg, amelyek megfelelő hatáskört(!) kapnának az együtt döntéshez a kormány egyes hivatalaiban.⁵

Az alapkérdés tehát úgy hangzik, hogy most a 21. században megvan-e a lehetőség erre? 1989-ben Csehszlovákiában két elképzelés született. Az egyik szerint a rendszerváltásba történő aktív bekapcsolódás során az alkotmányos demokrácia felépítésébe a magyar kisebbség jogai is beépíthetők. Anélkül egyébként a demokrácia sem lesz stabil. A másik stratégia szerint egy központi irányítás alá vont kisebbségi politikai és társadalmi élet, valamint Magyarország támogatása és az ekkor ígéretes fejlődésnek induló nemzeti kisebbségeket védő európai jogrendszer együttes ereje akkora, hogy bármelyik szlovák kormányból kikényszeríthető lesz mindaz, amire a magyaroknak szükségük van.

Nos, sem az egyik, sem a másik, sem pedig a kettő kombinálása nem vezetett a kívánt eredményhez. Részsikereket, időnként fontos részsikereket elért ugyan a képviselet (például egyetemalapítás, regionális támogatások, amikor kormányon voltak), ám az alapvető kérdésekben az áttörés elmaradt.

Azaz a magyar nem vált hivatalos nyelvvé a magyarok lakta régiókban, sőt a szlovákok egyenesen államnyelvvé, azaz az állammal azonosított nyelvvé nyilvánították.⁶ A kollektív jogok minden formáját elutasították többször is, s így semmiféle autonómiát nem engedélyeznek, még a kulturálist sem.⁷ Az ország területi átszervezésénél nem

3 Uo.

4 A Vajdaság részben kivétel.

5 Látszatintézmények gyenge hatáskörrel persze születhettek. Tanácsadó szervek döntéshozatali és vétőjog nélkül.

6 Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky. A magyarok nyelvi jogairól lásd: Fiala-Butora János: A magyar nyelv jogi helyzete Szlovákiában. In *Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai*. Budapest, Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Lucidus Kiadó, 2012, 144–171. p.

7 Lásd: Géza Tokár: Autonómia na Slovensku – úskalia a problémý. In Kántor Zoltán (eds.) *Autonómie v Európe. Riešenia a výzvy*. Bratislava, Kalligram, 2015, 233–249. p.

engedélyeztek egyetlen magyar többségű megyét sem, még ha az sajátos hatáskörök nélkül nem is jelentett volna autonómiát. Az alkotmány preambuluma különválasztja az államalkotónak minősített szlovák nemzetet a nemzeti kisebbségektől.⁸ Mindezt úgy, hogy Csehszlovákia kettéválasztásáról a nép nem is dönthetett, ugyanis a népszavazás kiírását leszavazta a parlament, miközben pedig a közvélemény-kutatások azt jelezték, hogy a többség elvetné az ország kettéválasztását. Az állam tehát nem a nép akaratából született meg. Hanem a vezetése egy részének az akaratából. Ez a nemzetfelfogás a nemzetet a nemzet vezetőivel azonosítja, méghozzá nem az első esetben.⁹

Ám ez sem változtat a tényen, hogy a nemzeti identitás tömegidentitás!¹⁰ Csakhogy 1989-et követően olyan stratégia, amelyik a szlovák nyilvánosságot kívánta volna meggyőzni a magyarok sajátos jogainak igazságosságáról, nem volt. Szerveztek ugyan néhány konferenciát a témában, ám ezek mondanivalója a széles nyilvánossághoz nem jutott el.¹¹ A tömegtájékoztatási eszközök zöme az uralt és az elvárt nemzeti narratívát terjeszti.¹² Ezt a falat pedig a magyarok nem tudták áttörni, pontosabban sem eszközeik (azaz tömegkommunikációs eszközeik), sem pedig stratégiájuk nem volt. A két említett uralkodó stratégia egyike sem tartalmazott ilyen részletesen kidolgozott elképzelést. A megoldást a vezetőréteg megnyerésében, avagy kényszerítésében látták. Majd később a kettő kombinálásában. Ám ez nem vezetett eredményre.

8 Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992 PREAMBULA

9 A nép korábban sem dönthetett az államról. Nem dönthetett a Magyarországból való kiszakadásról az I. világháború után. Nem dönthetett a Csehszlovákiához csatlakozásról. Majd nem dönthetett a kiválásról Csehszlovákiából a II. világháború előtt. De a visszakerülésről sem a háború végeztével. Majd nem dönthetett az újabb elszakadásról a rendszerváltás során. Egyszer sem a nép, hanem a vezetők egy csoportja, valamint a nagyhatalmak hozták meg a döntést.

10 Ernest Gellener, Benedict Anderson és többen mások részletesen leírják a folyamatot.

11 Érdekesen jellemzi a romániai helyzetet Kiss Tamás: Párhuzamos világban élnek a románok és a magyarok, nyelvi intolerancia „mozgatja” a magyarellenességet (Forrás: Krónikaonline. ro <https://kronika.ro/erdelyi-hirek/parhuzamos-vilagban-elnek-a-romanok-es-a-magyarok-nyelvi-intolerancia-bmozgatja-a-magyarellenesseget>) Az észrevételünk annyi, hogy az intolerancia nemcsak nyelvi.

12 Eszerint a magyarok kisebbségi jogait európai összehasonlításban is magas szinten biztosítja a szlovák állam. Lásd például: Ladislav Orosz: Ústavná úprava práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám v Slovenskej republike a jej komparatívna analýza. In Štefan Šutaj (eds.): *Národ a národnosti*. Prešov, Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach, 1994. 44–55. p. Ugyanakkor Chrisoph Pan és Beate Sibylle Pfeil részletes összeurópai összehasonlításában a 36 vizsgált európai ország közt 2001-ben Szlovákia eredménye mindössze 42%, 2006-ban 58%. Mindkét esetben az országcsoport alsó felébe került. Christoph Pan–Beate Sibylle Pfeil: *Minderheitenrechte in Europa*. New York, Springer Wien, 2006, 16–20.p. Az értékelésnek és a besorolásnak semmiféle tömeghatása nem lett, nem is lehetett Szlovákiában.

Persze ekkor még nem is rendelkeztek olyan kommunikációs eszközökkel, amelyekkel a nemzeti elválasztás¹³ vastag falát áttörhették volna. A nemzeti vezetőréteg által felépített és ápoltságkép, valamint a saját nemzetükről alkotott elképzelés uralkodó jellege a saját közvéleményük előtt megkérdőjelezhetetlen volt. Minden magyar megszólalásnak szembe kellett néznie a szlovák értelmezési túlsúllyal, sőt a publikálási korlátozó stratégiákkal. De a terjesztett megalapozatlan hírek sorozatával is, amelyek cáfolatára hatékony eszközük nem volt.

Mára azonban a lehetőségek változtak. Az internet az egyik fontos új eleme a mostani kommunikációs lehetőségeknek. Az általa kínált eszközökkel megnyílt a technikai lehetőség a nemzeti elválasztás¹⁴ kommunikációs falának áttörésére. Azaz ha megszületne a szándék, és megfelelő eszközökben testet is öltene, akkor a magyarok közvetlenül szólhatnának a szlovák közvéleményhez korlátozás és cenzúra nélkül. Persze ez még nem adja meg a megfelelő tartalmat, ám a kommunikációs lehetőséget igen.

A második teret Schengen nyitotta meg. Ember és anyag szabadon kelhet át a két ország közti határon. Szlovák fiatalok, érdeklődők nagy számú csoportjait lehetne Magyarországra utaztatni találkozókra, konferenciákra stb. Valamint könyveket, folyóiratokat, a legkülönbözőbb információhordozókat lehetne Szlovákiába juttatni.

A harmadik, hogy a modern fordítóprogramok révén mind itt, mind az internet esetében nagy információs tömeget lehetne szlovák nyelvre ültetni, azaz a szlovák közvélemény számára érthetővé tenni.

Persze ez a program azzal is járna, hogy a szlovák félnek úgyszintén (de a többi szomszédnak is) lehetősége nyílna minderre. Ám ez bizonyára közelebb hozná egymáshoz a két nyilvánosságot. A nemzeti elválasztás fala ezzel is gyengülne, a közvetlen kapcsolatok hálóját pedig szorosabbra szöhetnék maguk az emberek.

13 Értelmezésünk szerint a nemzeti elválasztás egy kombináció következménye. A politika popularizálását kombinálták az egyes kultúrákhoz tartozók politikai uralásával. Mivel a felvilágosodás a nemzeti identitást nem sorolja az univerzális emberi értékek közé, ám a nemzeti identitás komplex identitásként átveszi a korábban domináns vallási identitás helyét, annak több elemével együtt, és egyben a politika tömegpolitikává válásának fő identitásformájává válik, ezért az egyes csoportok feletti politikai dominancia megszerzéséhez el kellett választani őket egymástól. Mivel pedig ezek nemzeti csoportok, az elválasztásnak is nemzetinek kellett lennie. A vallási identitás elemeinek a nemzetibe építését lásd: Anthony D. Smith: *Chosen Peoples – Sacred Sources of National Identity*. New York, Oxford University Press, 2003, 254–261. p.

14 Valamint a NATO- és az EU-tagság nem is engedhet ilyen politikai magatartást, hiszen az értelmét vonná kétségbe.

Az eddigi érvelés gyengéi

Mostanáig az érvelés főként jogi természetű volt. Amennyiben a kényszert tekintették stratégiájuk lényegének, akkor érthetőnek tűnhetett a jogi érvelés. Ám a nemzetközi jog nem rendelkezett és máig nem is rendelkezik a megfelelő kényszerítő erővel.¹⁵ A hazainak pedig olyan környezetben kellett volna hatnia, amelyikben még az állam önállósításáról sem kérdezik meg a népet.

A vezető réteg kényszerítése csak az ország tényleges veszélyeztetésével lett volna lehetséges. Ám erre a magyar félnek módja nem volt. Hiszen ereje sem volt hozzá. Az együttműködés stratégiája sem ért el sok sikert a jogi argumentációval. Az érvnek erősebbnek kellett volna lennie, mint az addigi szlovák nemzeti küzdelem kulturális örökségének, a kisállami, kismemzeti politikai és szellemi megalkuvások sorával együtt.¹⁶ Ennek veszélyét csak kevesen vállalták.¹⁷

A központi kérdés, hogy a magyarok nemzeti szabadsága és egyenlősége miért jobb a szlovák népnek, mint az alávetettsége, nincs nyilvánosan sem feltéve, sem megválaszolva. Maga a probléma részletesen kidolgozva sem volt és lett.

A konfliktus a nemzeti elválasztás körülményei közt javarészt a saját közvélemény nacionális mobilizálásával, jogértelmezési kommunikációval történt. A magyarok számára a siker esélye nélkül.¹⁸ A nemzeti elválasztás élő rendje szerint ugyanis a szlovák közvéleményhez sokkal kisebb intenzitással szólhattak.¹⁹ Ami pedig különös fontossággal bír, akkor sem a magyarok nemzeti egyenlőségének és szabadságának a szlovák nép számára előnyös oldaláról szólnak az érvek. Még pontosabban, hogy miért jobb a szlovákoknak a szlovákiai magyarok nemzeti egyenlősége és szabadsága, mint a nemzeti egyenlőtlenségük és alávetettségük.

- 15 Juhász Hajnalka: A nyelvi jogok helyzete az Európai Unióban: korlátok és lehetőségek. In *Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai*. Budapest, Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Lucidus Kiadó, 2012, 63–64. p.
- 16 Az egyik legpusztítóbb megalkuvás részletes leírását adja Lang Tamás. Lang Tamás: *A kettős kereszt árnyékában. Zsidóellenes törvénykezés és zsidóüldözés Szlovákiában (1938–1945)*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2022.
- 17 A legismertebb Miroslav Kusý volt. Kusý nevezi etnikai tisztogatásnak a második világháború utáni kitelepítéseket még 1994-ben. Lásd: Čo k tomu dodať? In Kálmán Janics: *Roky bez domoviny. Maďarská menšina na Slovensku po druhej svetovej vojne 1945–1948*. Budapest, PÜSKI, 1994, 6. p.
- 18 Jól mutatja ezt a Beneš-dekrétumok feleleveníthetősége. Janics Kálmánnak a kérdést elemző könyve még 1994-ben jelent meg szlovákul. Ám tömeghatása nem lehetett. Lásd Kálmán Janics: I. m.
- 19 A magyarok kitelepítését továbbra is lakosságcserének nevezik még a szakmailag korrekt munkák is. Lásd például: Štefan Šutaj–Jana Šutajová: *Výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom*. Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2022.

Így pedig a magyarokon az sem segített, hogy a kor legfontosabb kihívásai kapcsán Szlovákia javát segítették, sőt nélkülük az ahhoz vezető döntések meg sem valósulhattak volna.²⁰ Azaz aktív részvételük nélkül a „bársonyos” forradalom szlovákiai része sokkal nagyobb nehézségekkel küzdött volna. Súlyos, esetenként megoldhatatlan problémák lettek volna az első kormány felállításával, az első törvények elfogadásával, majd a privatizációval, az ország biztonságát is garantáló euroatlanti integrációval, majd az autoritativ fordulat megállításával stb.

Tehát a magyar politikai reprezentációnak a kor mindegyik fontos kérdésében történt helyes és támogató politikai döntései és cselekedetei sem voltak elegendőek ahhoz, hogy a nemzeti többség megteremtse a megmaradásukhoz szükséges feltételeket. Ebből következően a magyarok alávetése mélyebben gyökerezik, mint amit a magyar politikai vezetés bármiféle politikai együttműködése meg tudott volna és ma is meg tudna változtatni.²¹

A kor legjelentősebb döntéseiben az ország javát, benne a jövőjét – és ami különösen fontos a magyar veszély propagandájának idején –, a biztonságát segítő magyar döntések lényegileg nem változtatták meg az ország vezetőinek és népének a magyarságképét. Politikailag pedig ebben az az időszakban ennél többet tenni nem lehetett.

Azóta is legfeljebb fokozati különbségek vannak az egyes szlovák pártok magyarokkal kapcsolatos programjai között, ám egyik sem éri el a magyarok megmaradásának és fejlődésének minimális feltételeit²² sem. Azaz még a viszonylagosan legtoleránsabb pártprogram is a magyarok asszimilálását folytató körülményt kínál. Ezért nem lényegi a különbség köztük, csak fokozati. Más területen persze jelentős különbségeket tartalmaznak, olyanokat, amelyek a magyarokat is érintik. A legfontosabbak a politikai rendszert, az ország külpolitikai irányultságát és fontos alkotmányossági kérdéseket érintettek. Valamint persze a szakpolitikák széles körét. Az érvelés általában úgy hangzott, hogy a magyar politika támogassa az adott szlovák politikai erőt, csoportosulást, mivel számára is jobb egészségügyet, mezőgazdasági politikát stb. kínál, valamint demokratizálódást

20 A magyar pártok, majd az egyesült párt többször is a mérleg nyelve volt a szlovák parlamentben.

21 Azaz megváltoztatása nélkül azok a célok, amelyeket Bárdi Nándor is megfogalmaz idézett cikkében, elérhetetlenek. Mint ahogyan a magyar pártok programjaiban megfogalmazott központi célok is azok voltak.

22 A szlovákiai magyarok megmaradásának és fejlődésének alapfeltételei, az úgynevezett „kisebbségi minimum” a szlovákiai magyarság megmaradásának, jogainak és fejlődésének alapvető és minimális elveit rögzítő dokumentum. A nyilatkozatot 2012. szeptember 24-én írták alá Pozsonyban a Szlovákiai Magyarok Kerekasztala nevű civil ernyőszervezet, valamint az akkori két nagy magyar politikai párt, a Magyar Közösség Pártja (MKP) és a Most–Híd képviselői. A nyilatkozat nem a maximális és nem is az optimális feltételeket tartalmazza, hanem a minimálisakat. Általa világosan elválaszthatók azok a politikai szereplők, akik elérik, illetve meghaladják ezt a minimális szintet, és azok, akik alatta maradnak. Lásd: <https://felvidek.ma/2012/09/24/szlovakiai-magyar-alapdokumentum-kozossegunk-megmaradasanak-es-fejlodesenek-alapfeltetelei/>

és a Nyugat felé fordulást az autokratikus tendenciákkal és a Keletnél maradással szemben! Még akkor is, ha egyébként a magyarok megmaradásának minimális feltételeit ők sem kínálják, tehát az ő kormányzásuk is a magyarok fogyását hozza.

A magyar politika reálpolitikai értelmezése általában belemegy ebbe a lehetőségbe. Hiszen nincsen jobb, a korábban uralkodó két stratégia pedig sikertelen volt. Továbbá mivel fenntarthatja a reményt, hogy a változás fokozatosan elérhető, valamint az alku anyagi és hatalmi lehetőségeket kínál a magyaroknak is. No meg szakpolitikai előnyöket minden polgárnak, így a magyaroknak is. De a mindenkori magyar kormánynak is biztosít némi mozgásteret a szomszédjaival kapcsolatos politikájában.

Ám így az alkut elfogadók érdekeltté tehetők abban, hogy a magyarok számára legfontosabb kérdések határozott képviselétéről lemondjanak. Időről időre, helyzetről helyzetre elfogadjanak egy olyan kompromisszumot, amelyben a magyarok nemzeti egyenlőtlensége fennmarad. Más előnyökért cserébe persze, ám ezekért a megmaradás legfontosabb kérdéseiben – amilyen a nyelvi egyenlőség, az autonómia, az alkotmányos egyenlőség – meg kellett hátrálniuk.

A széles szlovák nyilvánosság támogatásának megszerzése nélkül abból választhattak, hogy legalább elérnek valamit, és aközött, hogy semmit. Sőt közben az ország nacionálisan agresszív autokráciává válik, és kívül marad a nyugati integráción. Tehát lakosainak a polgári szabadságjogai is odavesznek, és az elmaradás a jövőjük. A magyaroké is.

A magyarországi támogatások egyik alapkérdése, hogy ezen a helyzeten akar-e változtatni?

A támogatás értelme

Mi hát a támogatás értelme? Az első magyarországi politikai kérdés, hogy vajon ugyanaz-e mindegyik releváns magyarországi párt számára? Vagy más. Ha más, miben más?

A támogatás egyik lehetséges értelmezése, hogy a határon túli magyarok a magyar belpolitikai küzdelmek során használandók. Ezért a támogatásoknak is ilyen irányúaknak kell lenniük. Ebben az esetben politikai centralizációjuk szükséges és kívánatos. A társadalmi szervezetek a politikai szervezetet, azaz pártot kötelesek(!) támogatni. Azaz politikai korporációkká kell válniuk. Társadalmi funkciójukat a politikai fényében valószínűsítik meg.

Eleinte ehhez kapcsolódott az a stratégia, mely szerint a magyar kisebbségek összpontosított szervezeti ereje együtt Magyarországgal és a fejlődésben lévő nemzetközi kisebbségvédelmi jogrendszerrel bármely kormánnyal szemben elegendő kényszerítő erővel bír. Ehhez nemkülönben hatalmi centralizációra volt szükség a magyar kisebbségek körében.

A második lehetséges értelmezés a magyarországi belpolitikától való távolmaradásuk. A támogatásnak ebben az esetben a távoltartásukat kell szolgálnia. A támogatás összegét csökkenteni kell, valamint le kell választani a politikai pártról. Az egyéb össze-

függések másodlagosak. Mind a politikai, mind pedig a társadalmi szervezetek támogatása a csendhez kötött. A fő cél ugyanis, a csend, a magyar kisebbségek demonstratív ereje minél kevésbé jelenjen meg Magyarországon.

A harmadik lehetséges értelmezés a magyarok ellenállóképességének erősítése az asszimiláló nemzetállamukkal szemben. Ebben az esetben mind a politikai, mind a társadalmi szervezetek támogatása elsősorban a sajátos funkciójuk erősítésére irányul. A támogatások elsősorban a szakmaiság és hatékonyság szempontjai szerint ítéltetnek meg az egyes sajátos területeken külön-külön az adott terület sajátosságai alapján.

Ám ebben az esetben olyan testületekre van szükség, amelyek meg tudják és meg is akarják ítélni az egyes pályázatokat és szervezeteket azok valós értéke szerint. Azaz a szemük előtt nem pusztán a maguk szervezetének céljai és érdekei lebegnek, hanem az adott terület egésze, valamint a magyar népcsoport java.

A három támogatási stratégia és különféle kombinációik jellemezték az elmúlt időszakot.

Az ellensúly elképzelése

Miközben politikai eszközökkel nem sikerült lényegi változásra bírni a szlovák kormányokat a magyar kisebbség kérdésében, Magyarországon megszületik egy új elképzelés, ez a mi felfogásunkban az ellensúly elképzelése.

Olyan támogatási formákról van szó, amelyek kívül esnek a szomszédos ország kormányainak hatalmán. Majd ennek részeként olyanokról is, amelyek Magyarországon kínálnak előnyöket a kisebbségi magyaroknak. Ilyenek a különféle kulturális és gazdasági támogatások, majd a státustörvény által biztosított kedvezmények, és a kettős állampolgárság.

Ezek együtt legalább részben ellensúlyozni kívánják azokat a hátrányokat, amelyeket a kisebbségi magyar számára nemzetiségéből eredően az az állam teremt, amelyiknek az állampolgárja. Ám amit le kell szögeznünk, nem szüntetik meg ezeket a hátrányokat. Tehát nem teszik hivatalos nyelvvé a magyart, és nem adnak olyan jogosítványokat a magyaroknak, hogy saját ügyeikben maguk dönthessenek. Mindössze a kínált előnyök mentén az elviselésüket teszik könnyebbé. De meg nem szüntetik őket. És ami még fontosabb, nem is pótolják a megteremtett hiányt. Tehát például az emberi identitás alapvető elemét, az anyanyelvet nem emelik állami alkalmazhatóságának legmagasabb szintjére, szemben az így dominánssá tett nyelvvel. Azaz egyfajta hátrány-előny kalkulációval egyfajta új egyensúly kialakításával próbálkozik. Olyan területeken, amelyeken a magyarok nemzeti alárendeltségét fenntartó kormány nem akar érdemben segíteni, valamint nem tud hatékonyan közbeavatkozni. A szlovák kormány emiatt lépett fel a státustörvénnyel szemben, közben Szlovákia maga is rendelkezett a státustörvényhez

hasonló szabályozással.²³ Majd fokozott intenzitással a kettős állampolgársággal szemben is. Méghozzá itt sikerrel.²⁴ Ám a magyarországi támogatások zöme nem tartozik a szlovák kormányok befolyási övezetébe.

A támogatások kérdésében kétféle vita folyik Magyarországon. Az egyik a támogatások mértéke. Azaz mekkora is legyen az az összeg, amelyiket valamilyen módon a határon túliak megsegítésére fordít a magyar állam. Akár a határon túl, akár Magyarországon. A második pedig az elosztásuk jellege kapcsán folyik.

Az első vita elsősorban azon kötelezettség kapcsán zajlik, hogy mit is jelent Magyarország idevágó kötelezettsége? A magyar költségvetés mekkora hányadát méltányos és célszerű erre fordítani? A második pedig azt célozza, hogy ki is kapjon e támogatásból, milyen szempontok alapján?

A legfontosabb kifogás úgy hangzik, hogy a határon túliak támogatása egyben az adott magyar kormánynak a határon túliak részéről való támogatásához kötődik. Az kap belőle, aki az adott magyar kormányt segíti. Aki pedig nem, az nem. Tehát nem a kisebbségi társadalmat segítő teljesítmény a központi szempont, hanem a magyarországi politika támogatása. Azaz eredeti sajátos funkciójuk fontos ugyan, de csak másodlagosan. A politika segítésének viszonylatában. Ez adja a kettő kombinációjának jellegét az egyes konkrét esetekben.

A támogatás kritikusai azt állítják, hogy a támogatások zöme a határon túli magyar politika segítésére irányul, s nem vagy csak csekély mértékben a társadaloméra. Le kell szögeznünk, hogy támogatásra mindkettőnek szüksége van! A politikának és a társadalomnak egyaránt!

Ám lehetséges az a megoldás, hogy a kettőt elválasztja egymástól a magyarországi fél. Tehát a társadalminak nevezhető támogatást teljesítmény alapján adja, míg a politikait ettől elválasztva politikai szempontok alapján. Nyilvánvalóan a módozatuk is eltér egymástól.²⁵

A kettős állampolgársággal együtt járó választójog közvetlen politikai küzdelem terévé tette a határon túli magyarok világát is. De ne feledjük, a kettős állampolgárság is olyan egyensúlyképző elem, amelyik annak okán bír különös fontossággal, hogy 1989 óta nem sikerült elérni a magyarok nemzeti egyenlőségét és szabadságát a szomszédos államokban. Egyébként a határon túliak szavazata a magyar országgyűlés összetételére tudvalevőleg minimális hatással van.

23 Magyarország alkotmányai révén kötelezte erre magát.

24 A külföldi állampolgárság felvételével az ember elveszíti a szlovákot. Az ország alkotmányának tiltó rendelkezése ellenére.

25 Ez az elemzés a politikai támogatás részleteivel nem foglalkozik.

A kérdés tehát úgy hangzik, miként lehet a legnagyobb hatékonysággal támogatni a kisebbségi társadalmat? Valamint miként lehet nagyobb hatékonyságra bírni a politikát? Az alapkérdés az emberek hatékony igyekezetének támogatása és ösztönzése.

Közben az ellensúly elvének gyenge változata is megjelent. Megfogalmazódott a politikai semlegesség magyarországi elve. Ez az elv úgy foglalható össze, hogy a magyar kormány nem avatkozik bele az egyes határon túli magyar politikai csoportok és szervezeteik belső versenyébe, egyiket sem támogatja külön. Ezzel véli elérhetőnek az adott magyar kisebbség függetlenségét, politikai döntésének önállóságát. Csakhogy rajta kívül még egy hatalmi tényező létezik, amelyik beavatkozik a kisebbségi magyarok politikai életébe: a domináns nemzetállam.²⁶ Annak pedig nem változott a kisebbségi magyarok gyengítési és felszámolási szándéka.

Az adott kisebbségi közösség társadalmi szervezeteinek, tömegkommunikációs eszközeinek, sőt politikusainak egy része az adott nemzetállam befolyása alá kerül. A céljuk pedig nem a magyar kisebbség felemelkedése. Nem a társadalmi és politikai hatékonysága. Ez pedig ellensúly nélkül maga alá gyűri a magyar társadalmi és politikai élet újabb és újabb részeit. Kiszorítva belőle, de legalábbis gyengítve mindazt, ami a magyarok megmaradását lehetővé tenné, azaz a nyelv hivatalossá emelésének és az autonómiának a szándékát. Valamint roncsolni igyekszik mindent, ami az adott kormánynak nem felel meg.

A kisebbségi magyar politika egy része eközben maga is igyekszik rátelepedni a társadalmi szervezetekre. Átpolitizálásuk esetén a saját céljait a hatalmi szempontok mentén képesek elérni. A magyarországi támogatások kettéválasztása politikaira és társadalmira emiatt is fontos volna. Ám az ellensúly elvének megtartásával. Nélküle a magyar kisebbség közléte egyre kiszolgáltatottabbá válik.

A kompenzáció logikája

A kisebbségi létből fakadó hátrány kompenzálásának nyilvánvalóan megvan a maga sajátos észszerűsége. Olyan területekre kell irányulnia, amelyeket az állam elhanyagol, illetve egyenesen hátrányos helyzetbe kényszerít, ám a magyarok számára különös fontossággal bír. De még egy szempontot figyelembe kell venni: az emberi akaratot és képességet. Olyan emberek kellene, akik tenni akarnak és tudnak az adott területen. Ha vannak ilyenek, akkor van értelme a támogatásnak.

26 Rogers Brubaker szerint az adott nemzeti kisebbség életét nemcsak a saját vezetése és az anyaországa befolyásolja, hanem az a nemzetállam is amelyikben él. Rogers Brubaker: *Nationalism reframed. Nationhood and the national question in the New Europe*. New York, Cambridge University Press, 1996, 2009, 55–59. p.

Ámde ki az, aki mindezt meg tudja ítélni? Aligha más, mind aki az adott területen alkot maga is. Csakhogy az ilyen személyt általában saját érdekei is kötik az adott területhez. Sőt mi több, a szlovákiai magyarok társadalma nem olyan terjedelmes és tagolt, hogy az adott terület számos el nem kötelezett szakértőjét lehetne felkérni az ilyen értékelő munkára. Ez minden bizonnyal több magyar kisebbségre is jellemző. Ezek a személyek a maguk érdekei mellett azzal is tisztában vannak, hogy a területükön mi értékes és mi nem.

A rendszernek így ebben az esetben asszociatívnak kellene lennie. Az adott terület mindegyik jelentős szereplőjének képviselője vehessen részt a pályázatokat első szinten véleményező szaktestület munkájában. Ám persze így is fennáll a veszélye, hogy a felek egymással összefogva jelentős pályázatokat meszelnének el! Ez úgy akadályozható meg, ha megegyezési kötelezettségük van. Azaz mindegyik jelentős pályázat méltányos összegű támogatásban részesüljön, egyébként a szaktestületek fölött álló országos alkuratórium nem fogadja el a döntésüket. Azaz támogatásaik nem kerülnek tovább a végső döntéshozó elé.²⁷

Ez az álláspont úgy indokolható, hogy a kisebbségi magyar társadalom nem rendelkezik annyi kreatív személyiséggel és az általuk működtetett értékes szervezettel, hogy egy részüket a többiek kiszoríthassák a támogatásokból. Ezt a rendet az alkuratóriumnak kell felügyelnie. Az alkuratórium tagjait az egyes szaktestületek delegálják, ám a testület egészének, különösképpen az elnökének különös figyelemmel kell követnie a megegyezés betartását. E módon az értékelés minősége is magas lehet, valamint egymás érdekalapú kiszorítása is elkerülhető.

De persze szorgalmazhatja az adott kisebbség politikai pártja is. Többre jut vele, mint ha megpróbálná az uralma alá hajtani.

S végül, ebben a rendben a magyarok társadalmi életét szétzilálni szándékozó nemzetállami beavatkozásnak nem szabad helyet adni. Itt indokolt a kiszorítás. Mivel a kisebbség szervezeteinek vezetői jól ismerik a magyar közéletet, az ilyen próbálkozásokkal is tisztában vannak. Ám hazai függőségük is nyilvánvaló.²⁸ Emiatt ilyenkor elsősorban a magyarországi döntéshozónak kell cselekednie.

27 „Ebben a ciklusban jött létre az előkuratóriumok, az ösztöndíjtanács és az ún. szakmai előzsűrik rendszere, ami kb. 300–350 határon túli értelmiségit vont be a döntési folyamatba, és ezzel egyszerre politikai és szakmai legitimitást kívánt adni a támogatási döntéseknek. Volt, ahol az előkuratóriumok döntően szakmai alapon szerveződtek (Szlovákia), és volt, ahol keveredtek a politikai, és a szakmai szempontok (Románia – IKA, illetve Könyves Céh). A hazai közalapítványok kuratóriumaiban pedig pártdelegáltak kaptak helyet.” Bárdi Nándor–Misovicz Tibor: A kisebbségi magyar közösségek támogatásának politikája. In Bitskey Botond (szerk.): *Határon túli magyarok a 21. században*. Budapest, KEH, 2010, 203. p.

28 Éppen a magyarországi csökkenthet és egyensúlyozhatja ki ezt a függést.

Magyarországi szemmel nézve itt egyfajta konszociális szerkezetéről van szó. Az érintettek a döntéshozó szervhez társulva hozzák meg előzetes döntésüket, amit a végső (magyarországi) szerv javarészt, esetleg teljesen respektál. (Ám persze változtathat is rajta, ha jónak látja, ám azt csak a legkiáltóbb esetekben teszi. A végső döntés az ő kezében van.)

Mindez persze csak a rendszer, ami akkor működik megfelelően, ha a benne lévők zöme a szabályainak megfelelően cselekszik. Elsősorban azok, akik a legnagyobb hatalommal bírnak. Ebben az esetben is érvényes a szabály, mely szerint a szervezet rendje ösztönözheti a résztvevőket valamilyen magatartásra, ám maga nem tesz semmit. Az embereknek kell az alapelvei szerint viselkedniük. Ám a magyarországi végső döntéshozó elvárhatja ezt.

Hozzá kell tennünk, hogy a kisebbségi magyarok egyes sajátos szervezeteinek stabil működési támogatásra van szükségük. Olyan szervezetekről, intézményekről van szó, amelyek hosszú távú működése hiánypótló és egyben nem ajánlatos, hogy ezek a szervezetek és intézmények teljes állami befolyás alá kerüljenek. Az asszimiláló nemzetállam dominanciája ugyanis erősen korlátozná működésüket, sőt egyiket-másikat feltételezhetően meg is szüntetné. A magyarországi működési támogatás viszont jelentős önállóságot biztosít számukra.

A támogatásoknak nyilvánvalóan meghatározott célt kell követniük. Ennek azonban egyszerre kell tartalmaznia a támogató elvárását, valamint az adott kisebbség körében ténylegesen létező kreatív erőt. Ezért a magyarországi döntéshozóknak a kisebbségek társadalmi életét ismerő személyeknek kellene lenniük. Azaz nemcsak a politikait.

A politikai kötődés súlya

A magyar kisebbségek politikai pártjai függenek Magyarországtól, különösen a mindenkori magyar kormánytól. Mint ahogyan a magyar társadalom szervezetei is.²⁹ Az hát a kérdés, hogy a magyarországi kormányok mennyire akarják a maguk hatalmi érdekeik szerint használni a társadalmi szervezeteket. Amennyiben a mindenkori érdekeik társadalmi kiszolgálójaként tekintenek rájuk, úgy a valós társadalmi funkciójukat korlátozottan képesek

29 „Be kell látni, hogy a kisebbségi magyar közösségek társadalompolitikai integrációjukat és intézményrendszerük fenntartását nem tudják Magyarország támogatása nélkül fenntartani. El kell ismerni, hogy a határtalanítás folyamata (a nemzeten belüli esélyegyenlőségi program) csak akkor működik, ha a kisebbségi magyar közösségek belső önrendelkezéssel, plurális, demokratikus érdekképviseléssel bírnak. Ennek megteremtése nem hárítható az egyik vagy a másik félre. Pillanatnyilag Magyarországon nincs hatékony támogatási rendszer működtetéséhez szükséges szakpolitikai háttér. Az újratervezéshez elengedhetetlen a kisebbségi magyar pártok, a társadalmi kerekasztalok és a budapesti kormányzati szervek folyamatos együttműködése.” Bárdi: *l. m.*

ellátni, vagy egyáltalán nem. A magyarok társadalmi szervezetei ugyanolyan fontosak a megmaradásukhoz, mint a politikai pártjaik. Ehhez azonban a természetüknek megfelelően kellene kezelni őket. A politikának használnia kellene a képességeiket és eredményeiket, s nem uralni. A magyarországinak is. Ám a már említett kivételt itt is meg kell tenni. Azok a szervezetek, amelyeknek a fő feladata a magyar közélet megosztása és rombolása, szintén a valós természetüknek megfelelő bánásmódot érdemelnek.

Mindemellett az is nyilvánvaló, hogy a kisebbségi politikai és társadalmi szervezetek nem szakadhatnak teljesen el egymástól. Kölcsönösen támogatniuk kell egymást, ám a lényeg éppen a kölcsönösségben van. Sem a politikai, sem a társadalmi szervezetek nem uralhatják a másikat. A politikai párt nem kerülhet egy-két jelentős szervezet befolyása alá, a társadalmi szervezetek zöme pedig nem válhat a politikai párt korporációjává. Ugyanakkor egymás kölcsönös segítségét, éppen a maguk és az általuk képviselt kisebbségi helyzete és nemzeti egyenlőtlenségben tartása okán kötelességüknek kellene tekinteniük! Őket ugyanis nem védi az állam, hanem hátrányos helyzetbe hozza. Amit kisebbségi szervezetként országukban pályázataik révén megszerezhetnek, nem lényegét tekintve változtatja meg nyelvük, kultúrájuk, gazdasági életük és jogi helyzetük alárendeltségét, nem teremti meg nemzeti szabadságukat és egyenlőségüket, legfeljebb kissé elviselhetőbbé teszi a nemzeti alárendeltségüket. Valamint persze óvatosabbá teszi az egyes magyar szervezeteket, hiszen „túlzott radikalizmusuk” esetén nem részesülhetnek az ilyen támogatásban.

Rendkívül fontos volna, hogy a határon túli magyarok támogatása olyan terület legyen, amelyikben alkotmányos egyetértés uralkodik Magyarországon. Nemcsak a mindenkori kormánynak, hanem az ellenzéknek is legyen képviselője a támogatást megítélő szervben. A társadalmi szervezetek támogatásának alapvető formái ne képezzék a magyarországi belpolitikai küzdelmek részét. Ehhez pedig egyetértés szükséges a mindenkori kormány és az ellenzék közt. A politikai támogatás elveiben is egyetértésnek kellene uralkodnia, még ha a kettős állampolgárságból következő választójog okán versenyhelyzetben vannak is a magyarországi politika pártok. Annak az elvnek ugyanis nem szabadna a magyarországi politikai verseny alá szorulnia, hogy a magyar kisebbségek legfőbb problémája az az asszimiláló nemzetállam, amelyikben élnek!

Az pedig nemcsak a maga magyar kisebbségével szembeni küzdelmet tekinti identitása egyik fő oszlopának, hanem folyamatos veszélyforrásként Magyarországot is. Azaz a magyarokat. Magyarország a magyar kisebbségek támogatásával annak az esélyét tartja meg, hogy ez az ellenségkép megváltozzon. Amennyiben ugyanis sikerül felszámolni a kisebbségi magyar közösségeket, akkor az ellenségkép sikeres, hiszen nemzeti győzelemre vitte a hordozóit. A magyarok elleni harc megmarad identitásuk tartóoszlopának. Méghozzá egy újabb győzelemmel kiegészülve.

Irodalom

- Anderson, Benedict 1991. *Imagined Communities*. London–New York, Verso.
- Bárdi Nándor 2026. Magyar–magyar viszony II. – NER. *Országút*, június 15. <https://orszagut.com/kozelet/magyarmagyar-viszony-ii-uj-kezdet-9654>
- Bárdi Nándor–Misovicz Tibor 2010. A kisebbségi magyar közösségek támogatásának politikája. In Bitskey Botond (szerk.): *Határon túli magyarok a 21. században*. Budapest, KEH.
- Brubaker, Rogers 1996, 2009. *Nationalism reframed. Nationhood and the national question in the New Europe*. New York, Cambridge University Press.
- Gellner, Ernest 1993. *Nations and nationalism*. Oxford, Blacwell Publishers.
- Janics, Kálmán 1994. *Roky bez domoviny. Maďarská menšina na Slovensku po druhej svetovej vojne 1945–1948*. Budapest, PÜSKI.
- A szlovákiai magyarok megmaradásának és fejlődésének alapfeltételei, „kisebbségi minimum”. <https://felvidek.ma/2012/09/24/szlovakiai-magyar-alapdokumentum-kozossegunk-megmaradasanak-es-fejlodesenek-alapfeltetelei/>
- Juhász Hajnalka 2012. A nyelvi jogok helyzete az Európai Unióban: korlátok és lehetőségek. In *Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai*. Budapest, Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Lucidus Kiadó.
- Kiss Tamás 2021. Párhuzamos világban élnek a románok és a magyarok, nyelvi intolerancia „mozgatja” a magyarellenességet. *Kronikaonline.ro* <https://kronika.ro/erdelyi-hirek/parhuzamos-vilagban-elnak-a-romanok-es-a-magyarok-nyelvi-intolerancia-bmozgatjar-a-magyarellenesseget>
- Kusý, Miroslav 1993. A kisebbségek kollektív jogai. In *Szlovák vagyok, szlovák leszek*. Pozsony, Kalligram Kiadó.
- Kusý, Miroslav 1994. Čo k tomu dodať? In Kálmán Janics: *Roky bez domoviny. Maďarská menšina na Slovensku po druhej svetovej vojne 1945–1948*. Budapest, PÜSKI.
- Orosz, Ladislav 1994. Ústavná úprava práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám v Slovenskej republike a jej komparatívna analýza. In Štefan Šutaj (eds.): *Národ a národnosti*. Prešov, Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach.
- Pan, Christoph–Pfeil, Beate Sibylle 2006. *Minderheitenrechte in Europa*. New York, Springer Wien.
- Smith, Anthony D. 2003. *Chosen Peoples – Sacred Sources of National Identity*. New York, Oxford University Press.
- Šutaj, Štefan–Šutajová, Jana 2022. *Výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom*. Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta.
- Tokár Géza 2015. Autonómia na Slovensku – úskalia a problémy. In Kántor Zoltán (eds.): *Autonómie v Európe. Riešenia a výzvy*. Bratislava, Kalligram.
- Tóth Károly–Nagy Myrtil 2025. A kulturális intézményrendszer. In Tóth Károly: *Autonómiakísértet*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 575–620. p.
- Ústava Slovenskej republiky. 460/1992 Zb.

LÁSZLÓ ÖLLÖS

THE MEANING OF SUPPORT

Political means have failed to induce a substantive change in the policies of Slovak governments regarding the Hungarian minority. In Hungary, an idea emerges which, in our view, represents the concept of a counterweight. These are forms of support that lie beyond the power of the governments of neighboring countries and offer benefits to minority Hungarians both in their home country and in Hungary. Examples include various cultural and economic subsidies, the benefits provided by the Status Law in Hungary, and subsequently dual citizenship. These measures aim, at least in part, to offset the disadvantages imposed upon the minority Hungarians by the state of which they are citizens, solely due to their nationality. However, it must be stated that they do not eliminate these disadvantages; rather, they merely make them easier to endure through alternative benefits. For instance, they do not elevate the mother tongue—a fundamental element of human identity—to the highest level of official state use, unlike the language made dominant by the state. Support attempts to establish a new equilibrium through a kind of disadvantage-advantage calculation, given that the majority of these subsidies fall outside the jurisdiction of the leadership of the countries where the Hungarian minority resides.